

МАКСІМ ТАНК І ПОЛЬСКАЯ ЛІТАРАТУРА

У беларуска-польскіх літаратурных адносінах ХХ ст. творчасці М. Танка належыць асабліва важная роля. Гэта абумоўлена моцнымі сувязямі паэта з перадавой польскай культурай, яго перакладчыцкай працай, а таксама шматлікімі перакладамі яго твораў на польскую мову.

Узаемадзеянне паэзіі М. Танка з польскай літаратурай – адна з самых яркіх старонак беларускапольскіх літаратурных адносін ХХ ст. Сувязі М. Танка з польскай літаратурай вельмі даўнія, багатыя і разнастайныя. Пачынаючы з 1920–1930-х гадоў, калі паэт жыў у былой Заходняй Беларусі, і да апошніх гадоў жыцця на яго духоўнае жыццё аказвала прыкметны ўплыў польская літаратура.

Творы польскіх рамантыкаў былі для М. Танка, па-першае, узорам мастацкай дасканаласці, па-другое, патрыятычныя матывы іх паэзіі былі сугучнымі і блізкімі заходнебеларускай творчасці М. Танка. Беларускі паэт выказаў пастананную зацікаўленасць да паэтычнай спадчыны А. Міцкевіча. Гэта абумоўлена не толькі тым, што творчасць польскага паэта з’яўляецца глыбока народнай, вызначаецца паўнатай адлюстравання рэчаіснасці, чалавечых думак і пачуццяў, але і тым, што ён нарадзіўся ў Беларусі, правёў тут дзіцячыя і юнацкія гады.

Аснову рамантычнай паэзіі А. Міцкевіч бачыў у яе народнасці і нацыянальнай самабытнасці. Ён заяўляў, што рамантычнай паэзіяй варта лічыць толькі тую, у якой раскрываецца дух часу і вобраз мыслення і адчування народа. Усім гэтым патрабаванням адпавядала і заходнебеларуская творчасць М. Танка. У гісторыі сусветнай літаратуры з’яўленне многіх буйных эпічных твораў было абумоўлена самім часам. Так, свая эпоха выклікала да жыцця «Боскую камедыю» Дантэ, «Фаўста» Гётэ, «Яўгенія Анегіна» А. Пушкіна, «Пана Тадэвуша» А. Міцкевіча, «Новую зямлю» Я. Коласа, «Кветкі Польшчы» Ю. Тувіма, «Усеагульную песню» П. Нэруды і інш. Наступае час, калі мастакам слова неабходна ацаніць і асэнсаваць у эпічнай форме месца свайго народа сярод другіх народаў. Гістарычны лёс беларусаў імкнуўся ўвасобіць М. Танк у паэмах «Нарач», «Журавінавы цвет», «Сказ пра Вяля», «Каліноўскі», «Казка пра Музыку», «Сілаш Істома» [1, с. 115].

Патрыятычныя ідэі польскіх рамантыкаў мелі агульначалавечы характар. У пэўнай ступені назіраецца падабенства паміж героем рамантычнай польскай паэзіі і лірычным героем заходнебеларускай творчасці М. Танка. Для беларускага паэта, як і для польскіх рамантыкаў, вызваленне свайго народа звязвалася з вызваленнем усяго чалавецтва. Лірыка М. Танка глыбока інтэрнацыянальная і гуманістычная.

У 1930-я гады М. Танку была вельмі блізкай польская літаратура, асабліва польская рэвалюцыйная паэзія. У сваёй аўтабіяграфіі паэт піша: «Тут, у Вільні, у мяне была магчымасць больш грунтоўна пазнаёміцца з тагачаснай польскай рэвалюцыйнай літаратурай, з творамі пісьменнікаў, якія гуртаваліся каля такіх легальных і напўлегальных камуністычных часопісаў і газет, як «Нова культура», «Месеннік літэрацкі», «Левар», «Дзвігня», «Левы Тор», «Облічэ дня», «Папросту», «Сігналь» і іншыя, а таксама з творами многіх рэвалюцыйных украінскіх і літоўскіх пісьменнікаў» [2, с. 81].

Сувязі М. Танка з польскімі рэвалюцыйнымі паэтамі тлумачацца агульнай ідэяна-эстэтычнай праграмай, падабенствам творчых біяграфій, а таксама блізкімі сацыяльнымі ўмовамі, у якіх развівалася іх творчасць. У той час М. Танк быў асабіста знаёмы і падтрымліваў сяброўскія адносіны з такімі

польскімі публіцыстамі, пісьменнікамі і грамадскімі дзеячамі, як Г. Дэмбінскі, С. Ендрыхоўскі, Е. Путрамонт, А. Мікулка, Т. Буйніцкі, К. Петрусевіч і інш.

М. Танк быў адным з актыўных і таленавітых беларускіх перакладчыкаў ХХ ст. У яго перакладах загучалі на беларускай мове вершы шматлікіх сусветных мастакоў слова. Але часцей за ўсё ён перакладаў з польскай мовы. Беларускі паэт выдатна ведаў гісторыю і культуру польскага народа, яго мову і літаратуру. Таму зусім заканамерным з'явіўся яго зварот да перакладаў з польскай мовы яшчэ ў 1930-я гады. Ужо ў той час М. Танк добра разумеў, што мастацкі пераклад з'яўляецца неабходнай умовай для нармальнага развіцця любой высокаразвітай літаратуры. Свае погляды па гэтым пытанні ён выказаў у артыкуле «Да справы перакладаў мастацкай літаратуры». Танк выступаў у гэтым артыкуле за паглыбленне літаратурных сувязей паміж беларускай і суседнімі рускай, украінскай і польскай літаратурамі. У сваіх перакладах ён прадоўжыў традыцыі нацыянальнага перакладу, закладзеныя ў пачатку ХХ ст. Я. Купалам і М. Багдановічам. У М. Танка перакладчыцкая і арыгінальная творчасць цесна ўзаемаздзейнічалі і дапаўнялі адна другую. Мастацкі пераклад стаў для паэта састаўной і неабходнай часткай творчага працэсу [2, с. 65].

У 1930-я гады М. Танк перакладаў у асноўным польскіх паэтаў міжваеннага дваццацігоддзя: як з традыцыйнай паэтыкай, так і з наватарскай. Яго творчасці той пары таксама былі ўласцівыя многія характэрныя рысы паэтыкі класічнай і новай паэзіі. У пасляваенныя гады, асабліва ў першай палавіне 1950-х гадоў, М. Танк не так інтэнсіўна, як раней, вёў пошукі ў галіне паэтычнай формы. Ён не закранаў некаторыя жыццёва важныя, супярэчлівыя і складаныя праблемы, многія яго вершы былі апісальна-публіцыстычныя і дэкларацыйныя. У творах таго часу паэт звяртаўся да гістарычнай тэматыкі і фальклорных матываў, пісаў пра замежжа, перакладаў значныя творы польскай літаратуры (А. Міцкевіча, Ю. Тувіма, У. Бранеўскага і інш.).

Творчы дыяпазон перакладаў М. Танка з польскай паэзіі ХХ ст. вельмі шырокі: Л. Стаф, Ю. Тувім, У. Бранеўскі, К. І. Галчыньскі, Я. Івашкевіч, М. Паўлікоўская-Яснажэўская, А. Сланіўскі, Я. Лехань, С. Р. Дабравольскі, В. Слабоднік, Л. Пастарнак, С. Пентак, Т. Ружэвіч і інш. Беларускі перакладчык стварыў своеасабліваю анталогію польскай паэзіі ХХ ст.

У 1960–1970-я гады М. Танк стаў праяўляць цікавасць да творчасці тых польскіх паэтаў, якія дэбютавалі ў сярэдзіне 1950-х гадоў і якія шмат у чым вызначалі характар польскай паэзіі другой паловы ХХ ст. Ён часцей за ўсё перакладаў інтэлектуальна-філасофскую лірыку, аўтары якой вялі смелыя эксперыментальныя пошукі, выступалі за абнаўленне паэтычнай формы. На характар адбору ўплывала таксама асабліваць паэтычнага таленту і светаўспрымання самога М. Танка. У галіне паэтычнай формы ён быў смелым эксперыментатарам у беларускай паэзіі другой паловы ХХ ст., аўтарам філасофскіх, глыбока інтэлектуальных твораў. Думаецца, што знаёмства М. Танка з дасягненнямі польскіх мастакоў слова станоўча ўплывала на яго паэтычныя пошукі і знаходкі.

За пераклады і распаўсюджанне польскай культуры ў СССР галоўнае праўленне Таварыства польска-савецкай дружбы прысудзіла ў 1957 г. М. Танку прэмію ў галіне літаратуры, у 1958 г. беларускі паэт быў узнагароджаны польскім урадам Афіцэрскім крыжам Ордэна Адраджэння Польшчы, а ў 1968 г. ён стаў лаўрэатам узнагароды «ZAIKS». Мастацкі пераклад – толькі частка тых адносін, якія звязваюць творчасць М. Танка з польскай культурай і літаратурай. Многія яго вершы тэматычна звязаныя з Польшчай: «Вянок», «Палякам», «На брацкай зямлі», «Шапэн», «На Навагрудскай гары», «Хата гураля», «След лыжаў у Татрах», «У Жэлізовай Волі», «На заходняй граніцы», «Пры вогнішчы», «Начлег каля Свіцязі», «Ля пасёлка Леніна», «Вадаспад Адама

Міцкевіча», «Асвятнім», «Над возерам Марское Вока», «Вяртанне Шапэна», «Вавельскія галовы», «Варшава ў дзень памінак», «Ланьцуцкі замак» і многія іншыя [2, с. 45].

Беларускага паэта звязвала цесная дружба з многімі польскімі пісьменнікамі, паэтамі, грамадскімі і культурнымі дзеячамі XX стагоддзя. Ён неаднаразова наведваў Польшчу. У сваіх вершах, а таксама ў шматлікіх інтэрв'ю і крытычных артыкулах М. Танк выступаў за ўмацаванне кантактаў паміж абедзвюма літаратурамі, за дружбу паміж беларускім і польскім народамі.

Перакладам твораў М. Танка на польскую мову належыць у беларуска-польскіх літаратурных сувязях асабліва важная роля. Творчасць беларускага паэта была заўважана польскімі перакладчыкамі і крытыкамі ўжо ў другой палове 1930-х гадоў. Шматлікія пераклады твораў М. Танка і крытычныя артыкулы пра яго творчасць з'явіліся ў друку Польшчы, выйшлі кнігі паэта. Творчасць М. Танка шырока і багата прадстаўлена на польскай мове. Яна дае ўяўленне пра ідэйна-тэматычную разнастайнасць і багацце паэтычнай формы яго твораў. Выключная папулярнасць паэта ў Польшчы тлумачыцца не толькі яго незвычайна цеснымі сувязямі з польскай культурай і літаратурай, асабістым знаёмствам і дружбаю мастака з польскімі літаратарамі, шматлікімі перакладамі з польскай паэзіі і прэўнай блізкасцю мастацкіх пошукаў, але і тым, што паэзія М. Танка з'яўляецца нацыянальнай і адначасова агульначалавечай, яна вызначаецца мастацкай дасканаласцю і высокай паэтычнай культурай. Сапраўдная грамадская актыўнасць, пільная ўвага да сацыяльнага і духоўнага жыцця чалавека, маштабнасць мыслення, імкненне да пастаяннага творчага абнаўлення – вось яе вызначальныя рысы.

Літаратура

1. Бугаёў, Д. Паэзія Максіма Танка / Д. Бугаёў. – Мінск : Беларус. навука, 2003. – 310 с.
2. Верабей, А. Л. Максім Танк і польская літаратура / А. Л. Верабей. – 2-е выд., выпр. і дап. – Мінск : Беларус. навука, 2012. – 154 с.
3. Танк, М. Збор твораў : у 13 т. / М. Танк. – Мінск : Беларус. навука, 2009. – Т. 9. : Лісткі календара. Дзённікі 1941–1959. – 592 с.

Г. А. Лукашэвіч (Беларусь)

«МАЯ БЕЛАРУСЬ»: ВОБРАЗ АЙЧЫНЫ Ў ЛІРЫЦЫ МАКСІМА ТАНКА І КНІЗЕ УЛАДЗІМІРА ЛІПСКАГА

Вобраз Айчыны – адзін з галоўных у творчасці ці не кожнага мастака слова. У шматлікіх вершах нацыянальнага класіка Максіма Танка паўстае вобраз Беларусі («Ёсць у сусвеце планета Зямля...», «Вецер Радзімы», «Ёсць на маёй Радзіме...», «Радзіма» і інш.). Для паэта Беларусь – гэта крыніца натхнення, тое месца на планеце, куды ён імкнецца з усіх дарог, у гонар якога складае вершы-прызнанні, вершы-гімны: «Шчаслівы, што пяю цябе, Радзіма, / І калі мо на ўсе песні хопіць / Адмеранага лёсам часу, ведай: / Я дапяю іх, нават калі буду / Пясчынкай на тваіх шляхах бясконцых, / Сасной на нарчанскім узбярэжжы / Ці жаўруком – прадвеснікам жыцця» [3, с. 140] («Шчаслівы, што пяю цябе, Радзіма...»).

Выразную ідэйную блізкасць працываваня танкаўскія радкі маюць з апавесцю У. Ліпскага «Мая Беларусь». Верш Максіма Танка мог бы стаць эпіграфам да кнігі сучасніка, настолькі падобнае стаўленне абодвух аўтараў да Айчыны. Паэтычныя радкі ў лаканічнай форме выяўляюць ідэю праявіснага тэксту: У. Ліпскі паслядоўна праводзіць думку аб каштоўнасці такога паняцця, як Айчына, неабходнасці берагчы, захоўваць гісторыю і шанавачь свае карані – па-свойму «пяе» Беларусь, прызнаецца ёй у любові.